

Suriye’de İç Savaşın Nedenleri: Otokratik Yönetim mi, Bölgesel ve Küresel Güçler mi?

Çağatay Özdemir¹

Özet: Suriye’de 2011 yılında başlayan iç savaş süreci ve günümüze değin devam eden çatışmalar ülke için içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Ancak bu durumun nedenleri sadece Suriye’nin yakın dönemde yaşadığı politik konjonktürden kaynaklanmamakta ve dahi farklı pek çok dinamiği bünyesinde barındırmaktadır. Bu makalede ise Suriye tarihindeki otokratik rejim geleneği incelenmiş ve bu rejimlerin günümüze değin süre gelen etkileri ortaya koyulmuştur. Peşi sıra yaşanan iç savaşın nedenleri Ekonomik, siyasi ve sosyal boyutlarıyla irdelenmiştir. Son olarak Suriye’de yaşanan iç savaşın dış dinamikleri masaya yatırılmış ve küresel ve bölgesel güçlerin bu süreçteki rolü değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Suriye, Yönetim, Otokratik Rejim, İç Savaş

1. Giriş

2011 yılının Mart ayından beri Suriye’yi kasıp kavuran iç savaş, o günden itibaren tüm dünyanın ilgi odağı olmuş, etkileri ülke sınırlarını aşmıştır. Özellikle halen üzerine kalıcı bir çözüm üretilmemiş olan mülteci krizi, durumun vahametinin yalnızca devletler bazında değil, aynı zamanda halklar bazında da sürdürdüğünü ortaya koymuştur. Diğer bir deyişle, savaşın kendisi her ne kadar ülke sınırları içerisinde gerçekleşse de, yansımaları dünyanın pek çok yerinde, pek çok insanın hayatında hissedilmektedir. Öyle ki bu savaşın ortaya çıkışıyla başta Suriye’nin komşuları -yakın çevresi- olaylardan etkilenmiş ve içerideki kutuplaşmalarda başat rollere haiz olmuşlardır. Sonrasında iç savaş, bir kelebek etkisi oluşturmuş ve küresel aktörlerin de dâhil

1. Doktora Öğrencisi, Marmara Üniversitesi Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, Ortadoğu Siyasi Tarihi ve Uluslararası İlişkileri Anabilim Dalı.

oldukları çok bilinmeyenli bir çatışma sarmalına evrilmiştir.

Başlangıçta kabaca Arap Baharı'nın Suriye ayağı olarak görülen bu krizin zamanla çok daha büyük bir ölçekte olduğu ve nedenlerinin daha derin köklere sahip olduğu anlaşılmıştır. Gerek muhalif, gerekse rejim yanlısı olarak savaşan grupların nitelikleri ve amaçları incelendiğinde bu durum daha net bir biçimde görülebilmektedir. Özellikle Suriye'nin Fransız Mandası dönemiyle birlikte başlayan ve sonrasında da art arda devam eden Otokratik yönetimler dizisinin ve bu yönetimlerin halk üzerindeki etkisinin günümüzde yaşanan problemlerde en büyük paya sahip olduğu dikkat çekicidir. Örneğin; Fransızların ülkeyi özerklik ve daha pek çok ayrıcalık verilmiş şekilde çeşitli azınlık gruplarına bölmesi sonu gelmeyen problemlere yol açmıştır. Bu problemlerden en ön çıkanı ise Alevi-Sünni çatışmasıdır. Halkın büyük çoğunluğunu oluşturan Sünniler için ülkenin batısında yaşayan ve ağırlıklı olarak çiftçilikle uğraşan bir azınlık grubu olan Alevilerin özerklik kazanması, bunun da ötesinde, çeşitli bölgelerde güvenlik güçleri olarak silahlandırılmaları büyük bir rahatsızlık oluşturmuştur. Bağımsızlık sonrasında ülke yönetimini ele geçiren Sünniler uzun bir süre orduda da söz sahibi olan kanadı oluşturmuştur. Ancak ardı arkası kesilmeyen darbelerle birlikte Sünnilerin kendi aralarında çıkan anlaşmazlıkları bu kanadı zayıflatmış, Aleviler ise giderek güçlenmeye başlamıştır.

1947 yılında kurulan Baas Partisi'nin değişim ve gelişimi de askeri kökenli olması nedeniyle orduyla paralellik göstermiştir. Başta Sünnilerin ve Alevilerin ülkedeki diğer gruplarla bir arada kurduğu parti giderek Alevi ağırlıklı bir hal almıştır. Hali hazırda var olan Sünniler ve Aleviler arasındaki gerginlik, 1970 yılında Alevi kökenli bir asker olan Hafız Esed'in başa geçmesiyle beraber daha da artmış, neticede Müslüman Kardeşler gibi Sünni muhalif grupların kurulmasına sebebiyet vermiştir. Başlarda halkın çoğunluğuyla aralarında bulunan bu gerginlikten rahatsız olan Alevi rejim, halkla arasında bir fark olmadığını göstermek amacıyla çeşitli adımlar atmıştır. Bunların içinden en önemli olanı, anayasaya devlet başkanının Müslüman olması zorunluluğunun getirilmesidir. Ancak, bu durum çok sürmemiş, Fransız Mandası ile başlayan ve darbelerle devam eden Otokratik yönetim geleneği kendini çok geçmeden göstermiştir. Muhalif gruplar şiddetle bastırılmış, ülke genelinde süresiz olağanüstü hal ilan edilmiş, tutuklamaların ve işkencelerin sonu gelmemiştir.

2000 yılında Hafız Esed’in vefatıyla birlikte başa geçen oğlu Beşar Esed ise babasıyla kıyaslandığında oldukça umut verir bir tavırla görevine başlamıştır. Pek çok söz veren ve çeşitli reformlar yapacağını söyleyen Esed, her ne kadar kısa bir süre bu sözlerinin arkasında durmuş olsa da, çok geçmeden o da babasının yolundan gitmeye başlamıştır. Ekonominin içinde bulunduğu kötü halle birlikte baskıcı bir yönetime maruz kalan halk yer yer çeşitli başkaldırılarda bulunmuştur. Arap Baharı ise bu başkaldırılar için bir dönüm noktası olmuştur. 2011 yılında Dera’da başlayan gösteriler kısa sürede ülke geneline yayılmış, yönetimin bu gösterileri şiddetle bastırmayı tercih etmesi sonrasında ise iç savaşa dönüşmüştür.

Bunlara ek olarak, mevcut durumu daha iyi bir biçimde analiz edebilmek için bu sürecin gelişiminde bölgesel ve küresel güçlerin etkilerini de göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. İç savaşın başından beri varlığını belli eden her iki kutbunu da destekleyen çeşitli devletler bulunmakta ve bu devletler savaşın gidişatında önemli rol oynamaktadırlar. Rejimi destekleyen belli başlı devletler Rusya ve İran iken, muhalif güçler -desteği tartışmalı olsa da- Amerika Birleşik Devletleri, batılı devletler ve Türkiye tarafından desteklenmektedir.

Bu makale, Suriye’nin günümüzde içinde bulunduğu durumun nedenlerini anlamak amacıyla, öncelikle ülke tarihindeki otokratik rejim geleneğine odaklanarak bu rejimler döneminde gerçekleştirilenlerin günümüze etkisini ele almaktadır. Devamında iç savaşın nedenleri, Ekonomik nedenler, Sünni-Alevi Çatışması ve Politik Baskılar olmak üzere üç ana başlıkta toplanarak irdelenmiş ve son olarak da küresel ve bölgesel güçlerin süreçteki rolünü incelemek amacıyla Suriye’nin sırasıyla Rusya, İran, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri ile olan ilişkilerine değinilmiştir.

2. Suriye Tarihindeki Otokratik Yönetimler

Suriye 400 sene boyunca Osmanlı İmparatorluğu’nun bir parçası olmuştur. Osmanlı barışı (Pax-Ottomana) olarak bilinen bu dönem 1800’lü yılların sonlarından itibaren sarsılmaya başlamış ve 1918’de İngiliz destekli, Emir Faysal’ın yönettiği Arap ordularının Şam’a girmesiyle sona ermiştir. (BBC News, Syria Profile-Timeline, 2016) Söz konusu Osmanlı barışı süresince görece huzurlu bir atmosfere sahip olan Suriye için bu devrin kapanmasıyla birlikte bir dizi otokratik yönetimin birbirini izlediği modern dönem başla-

miştir. Diğer bir deyişle, Osmanlı sonrası Suriye’de pek çok yönetim değişikliği olmuş, ancak her biri oldukça otokratik ve totaliter bir tutum izlemiş, Suriye’nin günümüzde içinde bulunduğu duruma gelmesine sebep olmuşlardır.

2.1. Fransız Mandası

1920 yılında Emir Faysal Suriye kralı ilan edilmiştir. Krallığı Suriye’nin doğal sınırlarını, yani Lübnan’ı da içine alan büyük bir alanı kaplayan Faysal’ın hükümdarlığı çok kısa sürmüştür. San Remo Konferansıyla birlikte bölge İngilizler ve Fransızlar arasında paylaşılmış, Suriye’nin kontrolünü ellerine alan Fransızlar çok geçmeden Kral Faysal’ı ülke dışına kaçırmaya zorlamışlardır. Bu olay aynı zamanda Suriye’de Fransız Mandasının başlangıcına da işaret etmiştir. 26 sene boyunca Suriye’de hâkimiyetini sürdüren Fransız mandası Suriye’yi üç özerk parçaya bölmüştür (Abboushi, 1971: 303-311).

Resim 1. Sykes-Picot agreement unravelling on its centenary,

<http://www.middleeasteye.net/news/sykes-picot-agreement-unravelling-its-centenary-498042268#sthash.yNy87iil.dpuf>.

Bu parçalardan biri ülkedeki önemli azınlık gruplarından olan Dürzülere, diğeri ise Alevilere verilmiştir. Kendilerine özerklik verilen azınlıklar Fransızlar tarafından sık sık desteklenmiş, böylece dönemin yükselen ideolojik

görüşlerinden olan Arap milliyetçiliğinin önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ancak bu durum ülkede çoğunluğu oluşturan Sünniler üzerinde bir baskı ortamının oluşmasına sebep olmuş, bu da azınlık gruplarıyla Sünni çoğunluğun arasındaki husumetin artmasına sebep olmuştur. Her şeye rağmen Fransız mandasına karşı direniş 1925 gibi erken bir tarihten itibaren başlamıştır ancak sık sık tekrarlanan bu direnişler şiddetle bastırılmışlardır. Nihayetinde, II. Dünya Savaşı sonrasında Fransa’nın güçsüz düşmesi ve direnişin devam etmesiyle beraber Fransızlar ülkeyi tamamen terk etmiş ve Suriye bağımsızlığını kazanmıştır (Şen, 2004: 88-106).

Bağımsızlığın elde edilmesi Suriye’ye barış ve huzuru getirmektense büyük bir istikrarsızlık ortamının doğmasına sebep olmuştur. Bunun en büyük sebeplerinden biri bazen sayıları yılda üç defaya kadar yükselebilen askeri darbelerdir. Örneğın 1949’da yapılan darbelerden birinde ordu subayı Adib Al-Shishakhli yönetimi ele geçirmiş ve kendi otokratik yönetimini kurmuştur. Bunun en büyük göstergelerinden biri 1952’de ülkedeki tüm politik partileri kapatmasıdır. Nitekim 1954 yılında gelindiğinde kendisi de bir başka askeri darbeye devrilmiştir (Abboushi, 1971: 303-318). 1958 yılında ise Suriye ve Mısır birleşerek Birleşik Arap Cumhuriyeti’ni kurmuşlardır. Mısır başkanı Cemal Abdul Nasır devlet başkanı olmuştur. Nasır’ın yaptığı ilk icraatlardan biri tıpkı Adib Al-Shishakhli gibi Baas Partisi de dâhil olmak üzere ülkedeki tüm siyasi partileri feshetmek olmuştur. Başka bir ifadeyle, Suriye bir otokratik yönetimden diğeriğinin eline geçmiştir. Ancak, yine Adib Al-Shishakhli’ye benzer bir biçimde, Nasır’ın Suriye’deki otoritesi fazla uzun sürmemiş, Suriyeli subayların yaptığı bir darbeye 1961’de sona ermiştir (Şen, 2004: 107-111).

2.2. Baas Partisi ve Hafız Esed

2.2.1. Baas Partisi’nin Kuruluşu ve Yükselişi

Baas Partisi 1947 yılında Şam’da Michel Aflaq ve Salah-Al-Din Al-Bitar tarafından kurulmuştur. Partinin temel ideolojisi Arap milliyetçiliği, Arap sosyalizmi, Pan-Arabizm ve militarizmin bir kombinasyonundan oluşmuştur. 1963’te gerçekleştirdikleri darbe sonrasında Baas Partisi Suriye’deki tek resmi siyasi parti olarak başa geçmiştir. Küçük bir askeri grubun bir araya gelmesiyle kurulan Baas partisi başta ordu-parti simbiyozu olarak ortaya çıkmıştır (Rabinovich, 1972). Dar bir temel üzerine kurulan ve siyasi arena-

daki hemen her grup tarafından öfkeli bir muhalefetle karşılaşan partinin içerisinde Alevi subaylar baskın grup olarak öne çıkmıştır (Dam, 2000: 39-69) Bunun sebebi ise 1963 öncesinde Alevilerin orduya orantısız alımı ve Sünniler arasındaki bölünmelerdir (Hinnebusch, 2012: 96). Rejim siyasi arenadaki bu dışlanmanın önüne ise yukarıdan aşağıya doğru işleyen bir devrim hareketi başlatarak geçmiştir. Bu hareketle birlikte ekonomi, oligarşinin tekelden kurtarılmış, toprak reformuyla beraber köylülerin desteği alınmış ve kamu sektörünün önemli parçaları millileştirilmiştir (Hinnebusch, 2002).

2.2.2. *Hafız Esed Döneminde Suriye*

Hafız Esed 1930 yılında Nusayriye Dağları'nda 11 çocuklu fakir bir ailenin 9ncu çocuğu olarak dünyaya gelmiştir (Balbay, 2006: 95-103). Öğrenciliği döneminde Baas Partisi'ne katılan ve Suriye Hava Kuvvetleri'nde teğmen olan Esed, 1963 Baas darbesinden sonra Suriye Hava Kuvvetleri'nin başına getirilmiştir. 1966'da gerçekleştirilen bir başka darbe sonrasında ise Savunma Bakanı yapılmıştır. Bu dönemde 35 yaşındadır (MacFarquhar, 2000). Bu noktadan itibaren ülkede popülerliğini gitgide arttıran Esed, dönemin Genel Kurmay Başkanı olan Salah Jadid'i devirmiş (Barmin, 2013) ve 1970'te parti içinde gerçekleştirilen bir askeri darbeye hem partinin hem ülkenin başına geçmiştir (Harvard Divinity School, The Ba'ath Party in Syria, t.y.) Henüz liderliğinin ilk yıllarında Hafız Esed Baas Partisi'nin ülke içerisinde devletin ve toplumun liderliği gibi eşsiz bir pozisyonu olduğunu ilan etmiş ve otomatik olarak diğer siyasi partileri hukuk dışı bırakmıştır. Esed Baas partisinin seküler ideolojisini Alevi azınlığı devletteki kritik pozisyonlara getirmek için bir fırsat olarak görmüş ve bu istihdam stratejisinde başarılı olmuştur (MacFarquhar, 2000).

Önceleri sosyalizme ve sosyalist değerlere bağlılığını koruyan Hafız Esed, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte 1980'lerden itibaren ülkede ekonomik liberalleşmeye gitmiştir. Esed istikrarsız bir rejimden başkanlık monarşisi merkezli, özellikle Alevi subaylara yönelik neo-patrimonyal politikalar izleyerek sağlam bir sistem kurmuştur. Halk sağlığına ve eğitime yönelik yapılan hizmetler ortalama yaşam süresinin ve okuma yazma oranının artmasını sağlamış, bu durum 1990'lı yıllara dek böyle devam etmiştir. Rejimin kırsal alanlardaki tabanının bir göstergesi olarak, 1963'te % 2 olan kırsal kesime elektriğin getirilmesi oranı 1992 yılında % 95'lere kadar

yükselmiştir. Sistemin ekonomik hassasiyetleri 1980’lerin sonunda meydana gelen ekonomik krizle ortaya çıkmıştır. Krize cevap olarak ise kamu sektörünü kırıp geçiren masraftan kısma politikası uygulanmış, sosyal yardımlar ve devlet tarafından istihdam edilmiş olan orta sınıftan kazanım gücü ise dondurulmuştur. 1990’lardan itibaren hükümet harcamaları Gayri Safi Milli Hâsılanın yarısından çeyreğine düşmüştür. Rejimde krize bir çözüm olarak varılan tek ortak karar ise özel yatırımın büyümenin temel kaynağı olarak artırılması olmuştur. Ancak bu çözüm ekonomik liberalleşmenin devam edebileceği ölçüde geniş çaplı olmamıştır. Rejim bütünüyle bir ekonomik liberalleşmeye direnmiştir (Hinnebusch, 2012: 98).

Esed 1970’te başa geldiğinde ülkede gitgide artan tansiyon yavaş yavaş şiddet içerikli bir isyana dönüşmeye başlamıştır. Bu isyanın baş aktörleri ise Alevi Esed rejiminin meşruiyetini sorgulayan Sünni Müslüman Kardeşler örgütüdür. Suriye Müslüman Kardeşler örgütü 1946 yılında kurulmuştur. Dönemin siyasi arenasını çoğunlukla toprak sahibi ya da tüccar saygın kişilerden meydana gelse de İslamcılar da parlamentoda kendilerine küçük de olsa bir yer bulabilmişlerdir. Yeni rejimin güçlü adamları ise çoğunlukla heterodoks Müslüman azınlık köylerinden gelmektedirler. Müslüman Kardeşler üyeleri ise tersine şehirli Sünni orta sınıftan oluşmaktadır (Pierret, 2014: 2). 1960’lı yıllardaki Baas darbesiyle birlikte faaliyetlerini çoğunlukla yer altında sürdüren Müslüman Kardeşler, 70’lerde bölgede yükselişe geçen İslami tutumdan da faydalanarak Hafız Esed tarafından yaratılmış oldukça kısıtlı özgürlük ortamında güçlerini yeniden pekiştirmişlerdir. Henüz başkanlığının ilk yıllarında Müslüman Kardeşler’in ve diğer Sünnilerin ülkeyi bir İslam Cumhuriyeti olarak tanımlama talebine direnen Hafız Esed, yine de, devlet başkanının Müslüman olması gerektiğine dair anayasal bir zorunluluk getirmiştir. Bu gelişmeler örgütün içinden örgütün eğitime dayalı stratejisine karşı çıkarak daha militan bir yolu seçenler tarafından askeri bir kanadın kurulmasına yol açmıştır (Hinnebusch, 2012: 65-89). Bu askeri güç rejime karşı pek çok suikast ve bombalı saldırı düzenlemiştir. 80’lerin başından itibaren Halep ve Hama gibi ülkenin kuzeyinde yer alan şehirler öğrencilerin, mesleki kuruluşların ve hatta tüccarların dahi katıldığı pek çok protesto gösterisine tanıklık etmiştir. Rejim isyanları büyük çoğunlukla askeri operasyonlarla bastırmıştır. 1979 yılında Müslüman Kardeşler üyeleri Halep’te askeri eğitim gören 80’den fazla silahsız askeri okul öğ-

rencisini öldürmüştür. Bu olay üzerine 1980 yılında Esed yeni bir kanun çıkartarak Müslüman Kardeşler üyesi olmayı büyük suçlar arasına almıştır. Buna rağmen Müslüman Kardeşler bir yeraltı örgütü olarak faaliyetlerini sürdürmeye devam etmiştir. Ancak 1982 yılında rejim güçleri tarafından Hama'da on binlerce insanın öldürülmesiyle birlikte Müslüman Kardeşler üyeleri ülkeyi terk etmek durumunda kalmıştır.

2.3. Beşar Esed Döneminde Suriye

Hafız Esed'in 2000 yılında vefatı sonucunda yerine oğlu Beşar Esed geçmiştir. 11 Eylül 1965'te doğan Beşar Esed'in başkanlık makamına geleceği esasında küçük yaşlardan itibaren belirlenmiş değildir (BBC News, Syrian President Bashar Al-Assad: Facing down rebellion, 2015). Esas varis olan abisinin beklenmedik ölümünden sonra İngiltere'den Suriye'ye geri döndürülen Beşar, görevi babasından devralması için bir eğitime tâbi tutulmuştur. Orduda adım adım yükselen Beşar Esed, yolsuzluklarla mücadelede önemli bir isim haline gelmiştir (Al Jazeera Türk, 2011). 2000 yılının Mayıs ayında yapılan referandumla oyların % 97'sini alan Esed Suriye başkanı olmuştur (BBC News, Syrian President Bashar Al-Assad: Facing down rebellion, 2015). Beşar Esed Mayıs 2000'de başa geçtiğinde halkın büyük bir kısmı bu değişimi pozitif bir gelişme olarak karşılamıştır. Burada genç başkanın Batı'da eğitim görmüş olmasının ve bu eğitimin etkilerinin her hareketinde görülmesinin de katkısı vardır (Hinnebusch, 2012: 95). Nitekim başkanlık açılış töreninde yaptığı konuşmasında dahi Esed, ekonomiyi modernleştirmek, yozlaşmayla mücadele ve kendilerine özgü demokratik deneyimlerini yaratmak da dâhil olmak üzere pek çok geniş çaplı reform yapacağını sözünü vermiştir. Esed, babasının son yıllarında modernizmin ve internetin bir savunucusu olarak ortaya çıkmıştır. Örneğin, bunun bir göstergesi olarak Suriye Bilgisayar Topluluğu'nu kurmuştur. Başa gelmesinden sonra ise pek çok siyasi suçlunun serbest bırakılması ve 30 seneden fazla bir süredir basılan ilk bağımsız gazetelerin yayın hayatına girmesi çok sürmemiştir. Demokratik reformları destekleyen bir grup entelektüelin kamuya açık toplantılar düzenlemesine ve bildirge yayınlamasına dahi izin verilmiştir (BBC News, Syrian President Bashar Al-Assad: Facing down rebellion, 2015). Bu çerçevede belirtmek gerekir ki; Beşar Esed'in temel hedefinin otoriteryanizmi modernleştirmek olduğu da ileri sürülmektedir (Perthes, 2004).

Beşar Esed başa geldiğinde tam ölçekli neo-liberal reformlar gerçekleştirmiş ancak bu sırada refah politikalarıyla bu reformları desteklememiştir. Bu durum fakirliğin, işsizliğin ve gelir dağılımı dengesizliğinin artmasına sebep olmuştur. İç savaş başladığı sırada Suriyelilerin kişi başına 5.000 dolar olacak kadar bir GSMH’ye sahip olduğu bilinmektedir (Polk, 2013). Nitekim ekonomik sıkıntılar 2011 yılında Esed rejimine karşı başlayan ayaklanmaların en büyük sebeplerinden biridir. Ancak belirtmek gerekir ki; Suriye’nin çektiği bu ekonomik sıkıntılar o dönemde pek çok gelişmekte olan ülkenin çektiği ekonomik sıkıntılarla paralellik göstermektedir. Özellikle küreselleşmenin getirdiği baskı ve iklim değişikliği bu sıkıntılarının çıkmasına sebep olmuştur. Ancak ekonomik faktörler tek başına isyanın nedenini açıklayamamaktadır (Butter, 2015: 7).

Suriye’ye komşu Lübnan’da 2005’te gerçekleşen Sedir Devrimi’nden sonra düşen Suriye yanlısı rejim Suriye askeri gücünün ülkeden ayrılmasına sebep olmuş, bu da Esed’in politik gücünün 2007 yılında yeniden seçilmesine rağmen gözle görülür bir biçimde düşmesine sebep olmuştur (Barmin, 2013). Babasının Hama’da yaptığı gibi, Beşar de anında muhalefete karşı uzlaştırıcı önlemler almıştır. Buna Müslüman Kardeşler’in politik aktiviteler yürütmesine izin vermek ve Lübnan’daki çoğu askeri gücü geri çekmek de dâhildir. Ancak bir yandan seçimlerle yerini daha da meşrulaştırırken, bir yandan da babasının otoriter yolunu takip etmiştir. Temelde görüşü herkesin kendi hayatını özelinde yaşaması ve istedikleri gibi zenginleşmesi, ancak hükümetine karşı herhangi bir tehdit oluşturmamalarıdır. 2000 yılında Hafız Esad’ın vefatıyla başlayan yoğun muhalefet aktivizmine ve beraberinde gelen politik liberalleşme dönemine Şam Baharı denmektedir. Hareket Michel Kito gibi entelektüeller tarafından siyasi ve sosyal meselelerin açık bir biçimde tartışılmasını sağlayan resmi olmayan politik forumların kurulması ve çeşitli reformların gerçekleştirilmesi talebiyle ortaya çıkmıştır. Bu talepler rejim tarafından resmi olarak kabul edilmemiş olsalar da, bir dizi reform çok geçmeden halka ilan edilmiştir. Ancak bu görece küçük ölçekli reformlar kısa sürede geri çekilmiş ve muhalif hareket milli birlik ve istikrar adına şiddetle bastırılmıştır (Carnegie Middle East Center, The Damascus Spring, 2012). Tıpkı babası gibi Beşar de kendi rejimini seçimler aracılığıyla meşru kılmaya çalışmıştır. Siyasal katılımın azlığı, kamu taleplerinden doğan korku ve alınan çeşitli politik önlemler rejimin otoriter-

leşmesine sebep olmuştur (Polk, 2013). Bu sırada olağanüstü hal durumu etkin olarak kalmıştır. Pek çok güvenlik organı insanları tutuklama emri olmaksızın tutuklamaya başlamış, özellikle İslamcı ve Kürt muhalif gruplar uzun süre hapis altında tutulmuşlardır. Ekonomik liberalleşme için atılan her adım elitin ve elitlerin iş birlikçilerinin işine yaramış, halka yeni fırsatlar sunmaktan yoksun kalmışlardır (BBC News, Syrian President Bashar Al-Assad: Facing down rebellion, 2015).

Ayrıca, Dera'da siyasi duvar yazıları yazan çocukların tutuklanması sonrasında (Syria, 2014) siyasi suçluların serbest bırakılmasını talep eden gösteriler sırasında güvenlik güçlerinin halka karşı olan sert tutumu ülke genelinde çeşitli gösterilerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Başkan Esed bu duruma öncelikle reformlarla cevap vermiştir. Pek çok siyasi suçluyu serbest bırakmış, hükümeti feshetmiş ve 48 senelik olağanüstü hal durumuna bir son vermiştir (BBC News, Syria Profile-Timeline, 2016). 2011 yılında başlayan bu devrim esasında bir sürpriz olmuştur. İsyanın sebepleri herkes tarafından sorgulanmış, geçmişi değiştiğinde ise Arap Bahar'ına giden sürecinin bir benzerinin gerçekleştiği gözlemlenmiştir.

3. Suriye İç Savaşının Nedenleri

İsyanlar başladığı sırada Esed'in kendi halkına karşı sonuna kadar savaşmaya hazır olduğu bilinmektedir. Bu sırada halk ise Batı'nın bu duruma müdahil olacağını ve böylece Esed'in bir şey yapamayacağını ummuştur (Afret, 2016). İlk protestolar Arap Bahar'ından etkilenmiş insanlar tarafından çıkartılmıştır. Öncelikle reform fikriyle ortaya çıkan Esed, çok geçmeden gösterilere şiddetle cevap vermiş, protestocuların aşırı Müslümanlar olduğunu ve hükümeti devirmeyi hedeflediğini iddia etmiştir (Harvard Divinity School, Syria Country Profile, 2016).

3.1. Ekonomik Nedenler

2000 yılında başa geçtikten sonra Esed, tıpkı babası gibi çeşitli ekonomik reformlara imza atacağına söz vermiştir. Bu sözler arasına ekonomiyi liberalleştirme, piyasayı yabancı yatırıma açma ve yabancı bankaların Suriye'de çalışmasına müsaade etme gibi yenilikçi atılımlar bulunmaktadır. (Raphaeli, 2007) IMF Suriye'nin iç savaş öncesi ekonomik durumunu "sabit fakat durağan bir ekonomi" olarak nitelemiştir (IMF, Report, 2006: 29).

İç savaş öncesi Suriye’de ülkenin ekonomisi oldukça çeşitlidir. En önemli sektörler ise 2009 verilerine göre tarım, endüstri, perakende satış ve turizmdir (Mahamid, 2013). Hafız Esed döneminden itibaren Suriye’nin ekonomik yaşamı derinlemesine politize hale gelmiştir. Bu, devlet projelerinin kullanımı, kamu sektörü işleri ve patronajları dağıtmak amacıyla kurulmuş profesyonel birlikler aracılığı ile yapılmıştır. Bu durumun etkisi ise şişirilmiş, düşük gelirlili ve yozlaşmış bir bürokrasinin oluşmasına neden olmuştur (Alan, 2003). Suriye halkı -2000’li yılların büyük bir bölümünde- ülke kaynakları azalırken gerçekleştirilmeye çalışılan ekonomik yeniden yapılandırılma stratejilerinden dolayı zorluklarla karşılaşmıştır. Esed büyümenin yönünü şehirli hizmet sektörüne kaydırmak ya da ülkeyi uluslararası ticarete açmak gibi uzun vadede gerekli olan reformlar gerçekleştirmiştir (Lund, 2014). Tüm bu reformlara ek olarak kuraklığın da büyük boyutlara ulaşması ekonomisinin büyük çoğunluğunu tarım sektörünün oluşturduğu Suriye halkı için ekonomik çöküşün habercisi olmuştur.

3.2. Sünni-Alevi Çatışması

Suriye iç savaşı Arap Baharı’nın içinden çıkan olaylar arasında en kanlı ve jeopolitik olarak önemli olanlardan biridir. İç savaşta dikkat çeken başlıca unsur ise tarafların oluşmasında etnik ve dini farklılıkların gözle görülebilir etkisidir. Pek çok açıdan Şii-Sünni çatışmasına tanıklık eden bu savaşta Suriye üçüncü bir dini gruba da sahiptir: Aleviler (Brammer, 2014). Bu grup, Fransız Mandası’ndan herhangi bir diğer azınlık gruptan çok daha fazla faydalanmış, Sünni kontrolünden kurtulmuş ve siyasi özerklik kazanmışlardır. Fransız Mandasının Aleviler üzerindeki bir diğer önemli etkisi ise Özel Levant Birlikleri adlı Alevi askerlerden oluşan daha sonra Suriye ve Lübnan silahlı güçleri olacak olan yerel askeri gücün kurulması olmuştur. Bu birlikler yerel isyanları bastırmak ve düzeni sağlamak amacıyla kullanılmışlardır. Birliklerin bu aktiviteleri Sünniler arasında rahatsızlığa sebep olmuştur. Aleviler ‘in Suriye’de önemli konumlara gelmesini sağlayan iki önemli kuruluş ordu ve Baas Partisi’dir. 1949 ve 1954 yılları arasında yapılan askeri darbelerin tamamı Sünniler tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak Sünni subaylar arasındaki iktidar mücadelesi ordunun Sünni kanadını git-tikçe zayıflatmış, yerini Alevi subaylara bırakmıştır. Alevi Baas rejiminin 1960’larda ortaya çıkması ise modern Suriye tarihinde bir dönüm noktası

olmuştur. Siyasi elitin kırsal bölgeden gelen Alevi subaylar tarafından domine edilmesi Sünni çoğunluk tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Her ne kadar Suriye anayasası din özgürlüğünü sağlama almış olsa da, Suriye hükümeti bu konu üzerine sınırlamalar getirmekten çekinmemiştir (Ma'oz ve Winckler, 1998: 17-33). Aslında, hükümet dini gruplar başta olmak üzere hemen her grubun faaliyetlerini yakından kontrol etmiştir. Ancak kendi dinini yayma faaliyetlerine karşı bir tutum sergilemiş ve dini gruplar arasındaki ilişkiye bir tehdit sunmuştur. Neticede Sünniler ve Aleviler arasındaki güvensizlik ortamı daha da kızışmıştır. Pek çok Sünni, Alevi Baas rejimini gayrimeşru, baskıcı ve İslam karşıtı olarak nitelendirmiştir. Sünni Müslümanlara göre, Alevi azınlıklar gücü silahlı kuvvetler aracılığıyla ele geçirmiş ve dini eğitimi yasaklamak gibi sert önlemler getirmişlerdir. Bu durum Sünniler'in dini hassasiyetlerini ve sosyo-ekonomik çıkarlarını etkilemiştir. Nitekim bu durumun yönetenle yönetilen arasındaki mesafeyi artırması sonucunda, Hafız Esed 1970'te başa geldiğinde *de facto* bir Sünnileştirme politikası sergilemeye başlamıştır. Örneğin Alevi kasabalarına camiler inşa etmiş, halka açık alanda namaz kılmış ve insanları da aynısını yapması yönünde teşvik etmiştir (Nguyen, 2015). Aleviler ve Sünniler arasındaki farklılıklar Başkan Beşar Esed döneminde çıkan isyanlar döneminde ise hızla artmıştır. Beşar Esed'e karşı isyanlar başladığında pek çok alevi rejimden yana tavır benimsemiştir. İsyancılar iç savaşa dönüştükçe de Sünniler ve Aleviler'in birlikte yaşadıkları bölgelerde mezhepsel çatışmalar artmıştır. Sünniler arasında Aleviler'in rejim desteğine karşı duyulan rahatsızlık artarken, Alevilerde de Esed'in gitmesi halinde büyük katliamlara maruz kalacakları korkusu oluşmaya başlamıştır (Manfreda, 2014).

3.3. Rejimin Politik Baskıları

Rejim sistematik olarak halkın kendi rejimini değiştirebilme gücünü bastırmıştır. Güvenlik güçleri rastgele ya kanun dışı cinayetler işlemiş, böylece siyasi sebepli ortadan kaybolmalara sebebiyet vermiş ve mahkûmlara işkence etmiştir. Güvenlik güçleri aynı zamanda bireyleri kötü şartlar altında resmi süreci takip etmeksizin gözaltına almış, hapse atmıştır. Aynı zamanda ülkede yargı bağımsızlığı da bulunmamaktadır. Hükümet insanların mahremiyet haklarını da çiğnemekten çekinmemiştir. Pek çok sivil özgürlüğe de sınırlandırma getirmiştir. Bunlar arasında konuşma ve basın özgürlüğü,

toplanma özgürlüğü ve din ve hareket özgürlüğü de bulunmaktadır. Tüm bunlara ek olarak, hükümette yolsuzluk kol gezmektedir (UNHCR, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, 2011).

Beşar Esed’in başta bulunduğu yıllarda Suriye insan hakları ve özgürlük alanında kayda değer bir ilerleme kaydetmemiştir. Yine de, insan haklarının kötüye kullanımını fail-i meçhul cinayetlerin ve ortadan kaybolmaların oldukça yaygın olduğu 80’li yıllara oranla görece iyi bir durumdadır. Ancak 1962 yılında başlayan Olağanüstü Hal durumu halen geçerliliğini korumaktadır. Bu da güvenlik güçlerinin herhangi bir tutuklama emri olmadan insanları hapse atabilmesine ve işkence edebilmesine zemin hazırlamıştır (Black, 2010). Özellikle sosyal medya kullanımının artmasıyla birlikte insanların muhalif düşüncelerini büyük kitlelere aktarabilmesi rejimi fazlasıyla tedirgin etmiştir. Bu nedenle çeşitli önlemler alınmış, örneğin Esed 2007 yılında Facebook’u yasaklamıştır (Oweis, 2007).

Neticede, insan haklarının sistematik ve başarılı bir biçimde bastırılmasının yanı sıra, Suriye halkı bir de tolerans sahibi olmayan yozlaşmış ve işlemeden bir diktatörlükle karşı karşıya kalmıştır. Bu da zamanla halkın ayaklanmaya gitmesine sebebiyet vermiştir (Ramadan, 2014).

4. Bölgesel ve Küresel Güçlerin Suriye İç Savaşı’na Etkisi

Krizin başlangıcından itibaren iki zıt kutup oluşmuş, bu kutuplar keskin farklılıklarla birbirlerinden ayrılmışlardır. Bunlardan birincisi Sünni destekçisi kutuptur. Batı ülkelerinin temsil ettiği bu gruba, Türkiye, Suudi Arabistan, Katar ve Ürdün de dâhildir. Diğer kutup ise Şii destekçisidir ve Batı-karşısı olarak konumlanmaktadır. Bu grubun başlıca aktörleri ise İran, Rusya, Irak ve Lübnan’dır. Bu bölümde bu iki kutuptan başı çeken 4 ülkenin (Rusya, İran, Türkiye, ABD), Suriye ile olan ilişkileri ve mevcut duruma etkilerinden bahsedilecektir (Boyras, 2013).

4.1. Suriye’nin İran ve Türkiye ile İlişkileri

1979’dan günümüze devam eden İran-Suriye ilişkileri Ortadoğu’nun karmaşık ilişkiler ağı içerisinde belki de en şaşırtıcı olanıdır. Irak’ın İran işgaliyle sıkılaştıran iki ülkenin ilişkisi Suriye iç savaşı da dâhil olmak üzere karşılaştıkları pek çok krize rağmen günümüze dek devam etmiştir (Goodarzi, 2013). Öyle ki, İran’ın güvenlik ve istihbarat servisleri Suriye ordusuna

Esed'in konumunu korumak amacıyla yardım etmektedir (Fulton, Holliday, & Wyer, 2013). İki ülke de Amerika'nın Irak'taki rolüne karşı çıkmış, Hizbullah'ı Lübnan'da, Hamas'ı ise Filistin'de desteklemiştir. Diğer bir deyişle, ortak düşmanları olan Amerika'yı Ortadoğu'da alt etmek amacıyla güçlü bir birlik oluşturmuşlardır (USIP, Syria's Alliance with Iran, 2007). İki ülkenin ilişkilerini anlamak açısından ikisinin de temel dış politika önceliklerini iyi anlamak gerekmektedir. Birinci öncelikleri rejimlerinin devamlılığını sağlamak olan bu iki ülkenin ikinci ve üçüncü öncelikleri ise sırasıyla milli güvenlik ve toprak bütünlüğünün korunmasıdır. Suriye söz konusu olduğunda İran'ın temel politik hedefi ise ABD ve İsrail'e karşı Suriye'ye tam bir destek sağlamaktır. Bunların yanı sıra, iki ülkenin ilişkilerinin günümüzde hala devam etmesinde İran'ın Şii rejiminin ve Suriye'nin yine Şii İslam'ın bir kolu olarak görülen Alevi rejiminin etkisi oldukça büyüktür. Suriye'de mevcut bulunan kriz, bölgedeki tek Şii müttefikini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya olan İran'ın hem bölgesel hem de uluslararası gücüne karşı bir tehdit oluşturmaktadır. Esed'in devrilmesinin ihtimali bile İran'ın bölge üzerinde ulaşmayı planladığı hedeflerin önüne bir set çekmektedir. Esed ise ülke sınırları içerisinde yer yer kaybettiği gücünü İran ve Rusya gibi müttefiklerinin destekleriyle sürdürmeye çalışmaktadır.

Soğuk Savaş'ın bitiminden itibaren Türkiye-Suriye ilişkileri ise Suriye'nin PKK desteği ya da Dicle ve Fırat'ın suyu ya da Hatay'ın konumu gibi konular nedeniyle yer yer tansiyonu artarak ilerlemiştir. Bu durum 1998 yılında Türkiye'nin Suriye'yi PKK lideri Abdullah Öcalan'ı teslim etmemesi halinde savaşa tehdit etmesiyle zirveye varmıştır. Türkiye'nin bu zorlayıcı tutumu meyvesini vermiş, Suriye uzlaşmacı bir tutum sergilemiş ve Ak Parti'nin de başa gelmesiyle beraber iki ülke sıkı ilişkiler kurmaya başlamıştır. Özellikle turizm, ticaret yatırım gibi konularda ilişkileri geliştiren iki ülke, ortak askeri tatbikatlar dahi düzenlemiştir (Boyras, 2013). Ancak Arap Baharı Şam'ın dış politika tutumunu beklenmedik bir biçime etkilemiştir (Tziarras, 2016). Neredeyse 10 yıllık bir dostluk döneminden sonra 2011 krizinin çıkmasıyla beraber Türkiye'nin Suriye'ye karşı tutumu tamamen zıt yönde değişmiştir. Türkiye, Arap Baharı'nın yaşandığı diğer ülkelere karşı sergilediği tutumdan daha farklı bir tutum sergilemiş, Suriye Krizi'nde aktif rol oynamayı öncelikli hale getirmiştir (Boyras, 2013). Günümüzde Türkiye açıktan Esed'in devrilmesini desteklemekte ve muhalefe-

te destek çıkmaktadır (Phillips, 2012). Savaşın başlarında Türkiye Esed rejimini reform yapmaya çağırarak yetinmiş, artan mülteci sayısına rağmen 2011 yazının sonuna dek reformların gerçekleşmesi için beklemiş, Esed rejimine karşı sert bir tutum sergilemekten geri durmuştur (Black, 2011). 2011 kışında dönemin Başbakanı Erdoğan ilk defa Esed rejimine geri çekilmesi gerektiğini söylemiş, bundan sonrasında gelişen süreçte de tansiyon hızla artmaya devam etmiştir. 2012 yılına gelindiğinde ise ilişkiler daha da kızışmış ve Türkiye’nin tampon bölge talebi bu dönemde ortaya çıkmıştır (Blomfield, 2012). Bunun yanı sıra Türkiye BM, NATO ve ABD’ye Suriye’ye yönelik bir askeri müdahalede bulunma çağrısında bulunmuş, ancak yeterli desteği görememiştir (Tziarras, 2016). Türkiye’nin Suriye Krizinde sergilediği tutum, otoriter rejime karşı çıkararak bölgede etkin olmak istemesiyle şekillenmektedir (Hinnebush, 2015).

4.2. Suriye’nin Amerika Birleşik Devletleri ve Rusya İle İlişkileri

Amerika-Suriye ilişkileri resmi olarak 1944 yılında başlamıştır. 1967 yılında Arap-İsrail savaşı dolayısıyla durma noktasına gelen ilişkiler, 1974 yılında yeniden başlamıştır (U.S. Department of State, Bureau of Near Eastern Affairs, 2014). 1990 yılında Saddam Hüseyin’in Kuveyt’i işgaliyle birlikte ABD ve Suriye ortak bir zeminde buluşmuşlardır. Suriye Amerika’nın önderlik ettiği Kuveyt’i özgürleştirme operasyonuna dâhil olmuştur. Savaştan sonra da iki ülkenin ilişkileri çeşitli sorunlar üzerinde artarak devam etmiştir (Porter, 2014). 1990-2001 yılları arasında işbirliği içerisinde devam eden iki ülkenin ilişkileri, devamında Suriye’nin Lübnan’ı işgal etmesiyle birlikte kötüleşmeye başlamıştır. Amerika Suriye’yi terörist grupları desteklemekle suçlamış ve bu işgali protesto etmiştir. Bu yönde önce Birleşmiş Milletlere müdahale talebiyle giden ABD, sonrasında Suriye’ye ekonomik yaptırımlar getirerek tavrını belirtmiştir (Crane, 2005). İç savaşın çıkmasından itibaren de Esed’in geri çekilmesini talep eden ABD, uluslararası arenada da sorunun çözümü için yapılan görüşmelerin liderliğini yürütmektedir. Özellikle Suriye’ye yönelik insani yardım konusunda, tartışmalı olsa da, aktif olan ABD, bir yandan da ülkeye karşı 2004 yılından beri yürürlükte olan ekonomik yaptırımlarını artırarak sürdürmektedir (U.S. Department of State, Bureau of Near Eastern Affairs, 2014).

Suriye-Rusya ilişkilerini temelleri ise Sovyet Rusya döneminde meydana

gelmiştir ve Sovyet Rusya döneminde Suriye ile SSCB oldukça sıkı ilişkiler kurmuştur. 20 seneden fazla bir süre boyunca Suriye askeri mühimmatının büyük çoğunluğunu SSCB'den almıştır. Bunun yanı sıra, Suriye'de büyük bir SSCB askeri varlığı da bulunmuştur. Bu ilişkiler 1980 yılında iki ülke arasında imzalanan Dostluk ve Birlik Antlaşmasıyla daha da pekiştirilmiştir. Bu yakın ilişkilere rağmen Suriye'nin yüzü çoğunlukla batıya dönük olmuştur. Ayrıca Suriye'nin bağımsız politikalar izlemekteki ısrarcılığı SSCB ile arasının açılmasına yol açmıştır (Country Studies, t.y.). İlişkilerin en samimi olduğu Hafız Esed döneminin sonlarına doğru SSCB'nin yıkılmasıyla beraber ilişkiler oldukça düşük bir profilde seyir etmeye başlamıştır. Örneğin SSCB'nin yıllarca yapmış olduğu askeri yardım Rusya döneminde devam ettirilmemiştir. Ancak Rusya'nın başına Putin'in geçmesiyle beraber ilişkiler yeniden sıkı bir hal almaya başlamıştır. Suriye Rusya'nın etki alanını genişletme politikasında oldukça önemli bir konuma sahiptir bu nedenle hem ekonomik hem askeri yardımlar yeniden başlamıştır. Diğer bir deyişle, iki ülke arasındaki ilişkiler büyük çoğunlukla stratejik ve politik çıkarlar üzerine kuruludur (Aghayev ve Katman, 2012). Bunlara ek olarak Rusya Arap Bahar'ını da otoriter rejimlere karşı bir hareket olarak görmüş ve dehşet içinde takip etmiştir. Bu nedenle hali hazırda iyi ilişkiler içinde bulunduğu Esed Rusya için rejim değişikliğine karşı direnişin bir sembolü haline gelmiştir (The Economist, The Economist explains Why Russia is an ally of Assad, 2015). Ancak Rusya'nın Esed rejimini desteklemekteki bu ısrarcılığı pek çok katliama ve trajediye sebep vermiştir (Nizameddin, 2012).

5. Sonuç

Tüm bu bahsedilenler beş seneden fazla bir süredir devam eden Suriye iç savaşının yalnızca Arap Bahar'ının getirdiği halk hareketinin bir parçası olmadığını, aksine çeşitli sosyo-politik nedenlerin, dış etkenlerin ve Suriye tarihinin bir bileşimi olarak ortaya çıktığını göstermektedir.

Sosyo-politik nedenler arasında mezhep farklılıklarının ve ekonomik zorlukların yanı sıra politik baskıların da oldukça etkili olduğunu söylemek mevcut konjonktür düşünüldüğünde yanlış olmayacaktır. Suriye tarihinde birbirini izleyen otokratik yönetimlerin bir sonucu olan bu politik baskılar özellikle Hafız Esed döneminden itibaren ülke içinde güçlü bir muhalefetin oluşmasına sebep olmuştur. Müslüman Kardeşler'in başını çektiği bu mu-

halif gruplar yıllar boyu şiddetle bastırılmış, bu durum ülkeden ihraç edilme kadar gitmiştir.

Benzer bir biçimde Beşar Esed döneminde de başta entelektüellerin liderliğini üstlendiği “şam Baharı” hareketi olmak üzere yer yer çeşitli muhalif sesler yükselmiş, ancak her biri birbirinden daha sert bir biçime bastırılmıştır. Arap Baharı’nın ortaya çıkması ise artık halk isyanlarını bastırılmayacak bir boyuta getirmiş, hızla ülke geneline yayılan gösterilerin rejim tarafından n alınamamıştır.

Ancak, her ne kadar muhaliflerin sayısı ve gücü azımsanamayacak boyutlara gelmiş olsa da, bu durum rejimin devrilmesi için yeterli olmamıştır. Bunda Suriye üzerinde uzun yıllardır belli lde söz sahibi olan küresel ve bölgesel glerin i savaşla beraber ülke genelindeki rollerini artırması oldukça etkili olmuştur. Bu ilişkilerin kökenleri ve gelişmeleri önem arz etmekle birlikte özellikle Rusya ve İran’ın askeri güç de dâhil olmak üzere pek çok aırdan rejimi desteklemesi Esed rejimini günümüze dek ayakta tutmuştur. Bu durumda Amerika Birleşik Devletleri gibi çeşitli batı devletlerinden gelen destek muhalifler için yeterli olmamıştır.

Ezcümle hem iç dinamikler hem de dış dinamiklerle bir bütün olarak Suriye otokratik yönetimlerle, mezhep çatışmalarıyla ve ekonomik zorluklarla dolu olan tarihinin yansımalarını bir iç savaş olarak günümüzde yaşamaya devam etmektedir. Nitekim Suriye’de devam eden iç savaşın -genel olarak ileri sürüldüğü şekilde- sadece i siyasal konjonktürün bir sonucu olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu anlamda dış politik gelişmelerin ve özellikle de bölgesel ve küresel aktörlerle kurulan ilişkilerin orijininden günümüze değin ok ynl olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

Abstract: The situation in Syria has come to a dead end as a result of the ongoing civil war that started in 2010. Nevertheless, this situation is not only the result of the recent conjunctures; there are many other dynamics that have had a direct impact as well. This paper analyses the history of autocratic regimes tradition in Syria and emphasizes the impact of these regimes in the current events. Moreover, there are examined the main economic, political and social reasons behind the civil Syrian war. Finally, the paper elucidated on the external dynam-

ics of the civil war by taking in consideration the role of the global and regional powers.

Keywords: Syria, Governance, Autocratic Regime, Civil War.

Kaynakça

- Afret, Y. B.** (2016), “The Social and Political Roots of the Syrian Revolution” (Mayıs 17, 2016 tarihinde Daam Workers Party Web Sitesi: <http://en.daam.org.il/?p=774> adresinden alındı).
- Aghayev, E. and F. Katman** (2012), “Historical Background and the Present State of the Russian-Syrian Relations” (Mayıs 15, 2016 tarihinde Erjournal Web Sitesi: http://www.erjournal.ru/journals_n/1354741741.pdf adresinden alındı).
- Alan, G.** (2003), **Syria: Neither Bread nor Freedom**, London: ZedBooks.
- Al Jazeera Türk** (2011, Aralık 13), “Esad ailesi: Demir Yumruklu Hanedan” (Mayıs 14, 2016 tarihinde Al Jazeera Türk Web sitesi: <http://www.aljazeera.com.tr/haber-analiz/esad-ailesi-demir-yumruklu-hanedan> adresinden alındı).
- Barmin, Y.** (2013, Eylül 10), “A Short History Of Syria’s Brutal First Family” (Mayıs 14, 2016 tarihinde Policy.Mic Web sitesi: <https://mic.com/articles/62771/a-short-history-of-syria-s-brutal-first-family#.qaGKQcMPG> adresinden alındı).
- BBC News** (2015, Ekim 21), “Syrian President Bashar al-Assad: Facing down rebellion” (Mayıs 16, 2016 tarihinde BBC News Web Sitesi: <http://www.bbc.com/news/10338256> adresinden alındı).
- BBC News** (2016, Mayıs 6), “Syria Profile: Timeline” (Mayıs 16, 2016 tarihinde BBC News Web Sitesi: <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-14703995> adresinden alındı).
- Black, I.** (2010, Temmuz 16), “Syrian Human Rights Record Unchanged under Assad, Report Says” (Mayıs 17, 2016 tarihinde Guardian Web Sitesi: <https://www.theguardian.com/world/2010/jul/16/syrian-human-rights-unchanged-assad> adresinden alındı).
- Black, I.** (2011, Haziran 23), “Turkey Tells Bashar al-Assad to Cease Syria Repression” (Mayıs 16, 2016 tarihinde Guardian Web sitesi: <https://www.theguardian.com/world/2011/jun/23/syria-bashar-al-assad->

turkey-refugees adresinden alındı).

Blomfield, A. (2012, Mart 15), “Turkey Threatens Military Incursion into Northern Syria as Refugees Flee across its Borders” (Mayıs 19, 2016 tarihinde The Telegraph Web Sitesi:

<http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/syria/9146900/Turkey-threatensmilitary-incursion-into-northern-Syria-as-refugees-flee-across-its-borders.html> adresinden alındı).

Boyraz, C. (2013), “Crisis of Turkish Foreign Policy in Syrian Issue: From Regional Leadership to” (Mayıs 17, 2016 tarihinde

https://www.google.com.tr/search?q=%2Chttp%3A%2F%2Fwww.eisa-net.org%2Fbe-bruga%2Ffeisa%2Ffiles%2Fevents%2Fwarsaw2013%2FBoyraz_Crisis%2520of%2520Turkish%2520Foreign%2520Policy%2520In%2520Syria%2520Issue.pdf&oq=%2Chttp%3A%2F%2Fwww.eisa-net.org%2Fbe-bruga%2F adresinden alındı).

Brammer, A. B. (2014, Ocak 4), “Alawites and the Fate of Syria” (Mayıs 15, 2016 tarihinde Origins Web Sitesi:

<http://origins.osu.edu/article/alawites-and-fate-syria> adresinden alındı).

Bureau of Near Eastern Affairs (2014, Mart 20), “Syria” (Mayıs 17, 2016 tarihinde U.S. Department of State Web Sitesi:

<http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3580.htm> adresinden alındı).

Butter, D. (2015, Haziran), “Syria’s Economy Picking up the Pieces” (Mayıs 12, 2016 tarihinde Chatham House Web sitesi:

https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/field/field_document/20150623SyriaEconomyButter.pdf adresinden alındı).

Carnegie Middle East Center (2012, Nisan 1), “The Damascus Spring” (Mayıs 20, 2016 tarihinde Carnegie Middle East Center Web Sitesi:

<http://carnegie-mec.org/diwan/48516?lang=en> adresinden alındı).

Country Studies (tarih yok), “Relations with the Soviet Union” (Mayıs 16, 2016 tarihinde Country Studies Web Sitesi:

<http://countrystudies.us/syria/68.htm> adresinden alındı).

Crane, M. (2005, Şubat 18), <http://www.cfr.org/middle-east-and-north-africa/middle-east-us-syrian-relations/p7852#p0>. Mayıs 16, 2016 tarihinde CFR Web sitesi: <http://www.cfr.org/middle-east-and-north-africa/middle-east-us-syrian-relations/p7852#p0> adresinden alındı.

- Fulton, W., J. Holliday** and S. Wyer (2013, Mayıs), “Iranian Strayegy in Syria” (Mayıs 18, 2016 tarihinde ISW Web Sitesi: <http://www.understandingwar.org/sites/default/files/IranianStrategyinSyria-1MAY.pdf> adresinden alındı).
- Goodarzi, J. M.** (2013, Ocak), “Syria and Iran: Alliance Cooperation in a Changing Regional Environment” (Mayıs 18, 2016 tarihinde Orsam Web Sitesi: <http://www.orsam.org.tr/files/OE/4-2/2.jubin.pdf> adresinden alındı).
- Harvard Divinity School** (2016, Şubat 26), “Syria Country Profile” (Mayıs 12, 2016 tarihinde Harvard Divinity School Web Sitesi: http://rlp.hds.harvard.edu/files/hds-rlp/files/syria_country_profile.pdf?m=1457568787 adresinden alındı).
- Harvard Divinity School** (tarih yok), “The Ba’ath Party in Syria” (Mayıs 13, 2016 tarihinde Harvard Divinity School Web Sitesi: <http://rlp.hds.harvard.edu/faq/baath-party-syria> adresinden alındı).
- Hinnebusch, R.** (2001), **Syria: Revolution From Above**, London and New York: Routledge.
- Hinnebusch, R.** (2012), “Researchgate” (Mayıs 15, 2016 tarihinde Researchgate Web sitesi: https://www.researchgate.net/profile/Raymond_Hinnebusch/publication/261973756_Syria_from_'authoritarian_upgrading'_to_revolution/links/53e341e80cf275a5fddacf89.pdf adresinden alındı).
- Hinnebusch, R.** (2015), “Back to Enmity Turkey-Syria Relations Since the Syrian Uprising” (https://research-repository.st-andrews.ac.uk/bitstream/handle/10023/6068/Turkey_Syria_Relations_Orient_I_2015_Hinnebusch_1_.pdf;jsessionid=74F583EDED2F05EE512A8B93C3167A50?sequence=1,17.05.2016).
- IMF** (2006), “Syria Arab Republic: Selected Issues”, **IMF Country Report**, Number 06-295, p.29.
- Lund, A.** (2014, Nisan 18), “Drought, Corruption, and War: Syria’s Agricultural Crisis” (Mayıs 14, 2016 tarihinde Carniege Middle East Center Web Sitesi: <http://carnegie-mec.org/diwan/55376?lang=en> adresinden alındı).
- MacFarquhar, N.** (2000, Haziran 11), “World: New York Times” (Mayıs 14, 2016 tarihinde New York Times Web Sitesi:

<http://www.nytimes.com/2000/06/11/world/hafez-al-assad-who-turned-syria-into-a-power-in-the-middle-east-dies-at-69.html?pagewanted=all> adresinden alındı).

Ma’oz, M. and J. G. O. Joseph (1988), **Modern Syria**, Brighton: Sussex Academic Press.

Mandrefa, P. (tarih yok), “The Difference Between Alawites and Sunnis in Syria” (Mayıs 18, 2016 tarihinde About Web Sitesi:

<http://middleeast.about.com/od/syria/tp/The-Difference-Between-Alawites-And-Sunnis-In-Syria.htm> adresinden alındı).

Mahamid, J. (2013), **Syria’s Fraile Economy, Before and After the Revolution**, <http://english.alarabiya.net/en/perspective/alarabiya-studies/2013/04/01/Syria-s-frail-economy-before-and-after-the-revolution.html>, 13.05.2016

Nguyen, P. M. (2015, Ekim 15), “Syrian Alawites: Their History, Their Future” (Mayıs 20, 2016 tarihinde The Islamic Monthly Web Sitesi: <http://theislamicmonthly.com/syrian-alawites-their-history-their-future/> adresinden alındı).

Nizameddin, T. (2012, Temmuz), “Russia and Syria” (Mayıs 16, 2016 tarihinde Cicero Foundation Web Sitesi:

http://www.cicerofoundation.org/lectures/Talal_Nizameddin_RUSSIA_SYRIA.pdf adresinden alındı).

Oweis, K. Y. (2007, Kasım 23), “Syria Blocks Facebook in Internet Crackdown” (Mayıs 17, 2016 tarihinde Reuters Web Sitesi:

<http://www.reuters.com/article/us-syria-facebook-idUSOWE37285020071123> adresinden alındı).

Phillips, C. (2012, Aralık), “Into the Quagmire: Turkey’s Frustrated Syria Policy” (Mayıs 15, 2016 tarihinde Chatham House Web Sitesi:

https://www.chathamhouse.org/sites/files/chathamhouse/public/Research/Middle%20East/1212bp_phillips.pdf adresinden alındı).

Pierret, T. (2014, Şubat), “Crown Center for Middle East Studies” (Mayıs 15, 2016 tarihinde Brandeis University Web sitesi:

<http://www.brandeis.edu/crown/publications/meb/MEB77.pdf> adresinden alındı).

Polk, W. R. (2013, Aralık 10), “Understanding Syria: From Pre-Civil War to Post-Assad” (Mayıs 12, 2016 tarihinde The Atlantic Web Sitesi:

<http://www.theatlantic.com/international/archive/2013/12/understanding-syria-from-pre-civil-war-to-post-assad/281989/> adresinden alındı).

Perthes, V. (2004), *Syria Under Bashar Al-Asad: Modernisation And The Limits Of Change*, London: Oxford University Press for International Institute for Strategic Studies.

Porter, K. (2014), “The US-Syrian Relationship” (Mayıs 17, 2016 tarihinde About Web Sitesi:

<http://usforeignpolicy.about.com/od/countryprofi3/p/ussyriaprofile.htm> adresinden alındı).

Rabinovich, I. (1972), *Syria under the Ba’th, 1963-1966: the Army-part ysybiosis*, New York: Halstead Press.

Ramadan, T. (2014, Eylül 23), “The Syrian Maelstrom: How Repression, Drought & Climate Change Drove the Civil War” (Mayıs 17, 2016 tarihinde Informed Comment Web Sitesi:

<http://www.juancole.com/2014/09/maelstrom-repression-climate.html> adresinden alındı).

Raphaeli, N. (2007, Haziran), “Syria’s Fragile Economy” (Mayıs 16, 2016 tarihinde Rubin Center Web Sitesi:

<http://www.rubincenter.org/meria/2007/06/Raphaeli.pdf> adresinden alındı).

The Economist (2015, Eylül 30), “The Economist explains: Why Russia is an ally of Assad” (Mayıs 15, 2016 tarihinde The Economist Web Sitesi:

<http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2015/09/economist-explains-22> adresinden alındı).

Tziarras, Z. (tarih yok), “Turkey’s Syria Problem” (Mayıs 19, 2016 tarihinde TPQ Web Sitesi: http://da.unic.ac.cy/wp-content/uploads/2015/10/vol_11-no_3-tziarras.pdf adresinden alındı).

UNHCR (2011, Nisan 8), “Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor” (Mayıs 12, 2016 tarihinde UNHCR Web Sitesi:

<http://web.archive.org/web/20121120173922/http://www.unhcr.org/refworld/country,,,SYR,,4da56d83a2,0.html> adresinden alındı).

USIP (2007, Mayıs), “Syria’s Alliance with Iran” (Mayıs 19, 2016 tarihinde USIP Web Sitesi:

http://www.usip.org/sites/default/files/syria_iran.pdf adresinden alındı).